

but amb una perspectiva més pancatalana que faça pensar els lectors en una llengua catalana assentada no només a Catalunya.

Brauli MONTOTOYÀ ABAT
Universitat d'Alacant

MARTÍ I CASTELL, Joan (2023): *La Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i l'Institut d'Estudis Catalans davant la normativa de la llengua catalana*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres, 191 p.

L'objectiu principal del llibre que ressenyem és, en paraules de l'autor, «reflectir ponderadament les relacions personals i de feina de Pompeu Fabra amb membres de la RALBL» (Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona), partint, com a material de base, de les *Obres completes* de Pompeu Fabra, i també de testimonis manuscrits preservats a l'arxiu i la biblioteca de la mateixa RALBL. L'autor pretén així redreçar les distorsions que, al seu entendre, s'han divulgat durant més de cent anys a l'entorn de les relacions entre Pompeu Fabra i la RALBL i els seus membres.

Després d'una introducció (apartat 1) en què situa aquest objectiu en el discurs de l'època, l'autor presenta l'Acadèmia de la Llengua Catalana (ALC), institució que es va crear el 1881 en el context de la Renaixença amb la intenció que codifiqués la llengua catalana, la descastellanitzés i en recuperés la genuïnitat (apartat 2). Les discrepàncies entre els seus membres, entre els quals hi havia bastants integrants de la RALBL —i això és el que explica que se'n parli aquí—, van fer que se'n suspengués l'activitat fins al 1915, quan es va posar al costat de les veus que discrepaven de les *Normes ortogràfiques* que havia aprovat l'IEC el 1913 i es va plantejar l'elaboració d'una ortografia alternativa. El 1916 l'ALC va editar les *Regles ortogràfiques*, que serien reeditades el 1924 per la RALBL pràcticament sense retocs.

Tot seguit s'entra ja en les activitats de la RALBL relacionades amb la codificació de la llengua catalana, i més concretament, amb l'elaboració d'una ortografia unificada (apartat 3): es fa referència a una primera *Ortografia* del 1884 i a la publicació del 1924 tot just esmentada. El text deixa clar que la RALBL no es planteja fer una normativa ortogràfica que hagi de ser acceptada per tots els parlants de la llengua, cosa que a parer de l'autor resta força a la proposta (el mateix havia passat, diu, amb altres obres de gramàtica i lèxic al llarg del segle XIX). En aquest punt ja s'introdueix la idea que Pompeu Fabra va tenir molt en compte tots aquests antecedents a l'hora de prendre decisions normatives, sobretot ortogràfiques, amb la perspectiva de construir una llengua nacional, ara sí, que va caracteritzar la seva obra.

Per complir el propòsit del llibre, l'autor aplica un mètode que presenta tot seguit amb més detall (apartat 4). D'una banda, analitza les referències que fa Pompeu Fabra a la manera com els membres de la RALBL valoraven la situació del català i a les estratègies que creien que s'havien de seguir per reconduir la seva situació (apartat 5); també mostra les opinions de Fabra sobre la RALBL com a institució (apartat 6); i finalment, presenta alguns aspectes de la normativa ortogràfica, gramatical i lèxica, contraposant la visió que en tenia Fabra i la que en tenien els membres de la RALBL (apartat 7). Vegem-ho amb una mica més de detall.

Per l'apartat 5 passen tot un seguit de membres d'aquesta institució. En podem destacar, entre els anteriors a la codificació de Fabra o prefabrians, Manuel Milà i Fontanals. Fabra valora les seves aportacions a l'estudi de la llengua (entre altres, de manera destacada, la

teorització de les diferències entre el català oriental, l'occidental i el balear) però també en constata la poca ambició, és a dir, que no cregués que el català havia d'esdevenir una llengua nacional, usada normalment en tots els àmbits i registres.

Fabra va discrepar d'Antoni de Bofarull i Adolf Blanch per la falta de coherència i rigor que trobava en una gramàtica que tampoc tenia l'objectiu d'establir una normativa per a tot-hom; va valorar com a extraordinària la literatura de Jacint Verdaguer, però alhora el va tenir com un dels escriptors que més resistència van mostrar a les opcions normatives que ell mateix proposava; i va rebre la confiança d'Àngel Guimerà malgrat les discrepàncies que va mostrar amb algunes solucions ortogràfiques fabrianes.

Però, si hi ha un membre de la RALB que destaca per damunt de tots els altres per la influència positiva que va exercir en l'obra codificadora de Pompeu Fabra, és Marià Aguiló. I això es reflecteix en l'espai que li dedica l'autor: és, amb diferència, el que mereix més atenció per part seva. Per a Martí, Marià Aguiló va ser «el guia més segur» de Pompeu Fabra «a l'hora d'endegar el repte de la reconstrucció de la llengua catalana». Fabra va valorar la solidesa, el rigor i el mètode de la seva obra, i encara, la mentalitat oberta i la modernitat dels seus plantejaments. De fet, la seva visió es va oposar, dins la RALB mateixa, a la d'Antoni de Bofarull i Adolf Blanch. Fabra i Aguiló coincidien, per exemple, a l'hora de ponderar la influència de l'etimologia en les decisions preceptives. I Fabra va dir d'Aguiló: «La seva divisa era aquesta: “Ningú no té la raó contra la llengua”, car ell creia que les llengües són forjades per la vida, no pas pels gramàtics», referència que els situa a tots dos, vist ara, ben entrat ja el segle XXI, com dues personalitats ben avançades al seu temps. Segons Fabra, Aguiló, com Rubió i Ors i Milà i Fontanals, va entendre, i cito ara Martí, «el procés de depuració del català com un acostament entre si de tots els dialectes, en coherència amb la idea compositiva que les variants de la llengua havien conservat ací i allà els trets principals del català genuí dels orígens». D'altra banda, en l'elaboració del *Diccionari Aguiló* hi van participar, al costat de Fabra, Lluís Segalà i Estalella, Manuel de Montoliu i de Togores i Josep M. Casas i Homs, tots tres membres numeraris de la RALB. En definitiva, Martí conclou, referint-se a Aguiló: «per a l'elaboració de la codificació de la llengua catalana que esdevingué oficial de l'IEC, Fabra s'inspirà sobretot en un membre de la RALB, el llegat del qual ell mateix confirmà que feu possible que no errés en l'objectiu que es proposà».

La resta de l'apartat repassa la relació de Pompeu Fabra amb una bona colla d'altres membres de la RALB, contemporanis seus, sempre a partir del buidatge de les *Obres completes*. La llista és llarga; podem destacar-ne figures com Àngel Guimerà, Miquel Costa i Llobera, Joan Alcover i Maspons, Antoni Rubió i Lluch, Ramón Menéndez Pidal, Antoni M. Alcover i Sureda, Francesc de Borja Moll i Casasnovas, i Caterina Albert i Paradís (l'única dona; inicialment va rebutjar el nomenament i es va oposar obertament a les *Normes ortogràfiques* de l'IEC).

L'apartat 6 es dedica, segons el títol que l'encapçala, a «Les al·lusions directes de Pompeu Fabra a la RALB en tant que corporació». L'inici, però, es dedica a emfasitzar la tesi que motiva la publicació d'aquest llibre: les divergències entre la RALB i l'IEC eren més degudes a motivacions personals que no pas acadèmiques, i eren menors del que s'ha cregut tradicionalment. Tot seguit es justifica l'ús del castellà a la RALB per raons històriques (l'Acadèmia es remunta al segle XVIII) i per la situació sociolingüística de la llengua catalana durant centúries. Tot seguit, ara sí d'acord amb el títol, se citen diverses referències de Pompeu Fabra a la RALB en què valora positivament les seves propostes ortogràfiques (som encara al 1891) i l'obra del seu president, Josep Balari y Jovany. I fent un salt arribem a la

Segona República i la consegüent oficialitat del català. És en aquest moment que la RALBL adopta finalment l'ortografia de l'IEC. Fabra va expressar públicament la seva satisfacció per aquest fet, sense parlar, d'acord amb el seu tarannà conciliador, de "vençuts i vencedors".

L'apartat 7 inclou les principals confrontacions entre la RALBL i els seus membres, d'una banda, i l'IEC i Pompeu Fabra, de l'altra, en relació amb diversos aspectes ortogràfics, gramaticals i lèxics. Són ben interessants, per exemple, els comentaris sobre la grafia de *a* i *e* àtones i dels plurals femenins (-es o -as), amb referències a l'ús de Manuel Milà i Fontanals i Jacint Verdaguer i al criteri encertat de Marià Aguiló. Altres aspectes inclosos en el subapartat sobre ortografia són l'oposició *b/v*, l'ús de la *ç* (inclosa la dificultat material que era l'absència del tipus corresponent a les impremtes, amb la solució procedent de França), els accents, l'apostrofació i l'ús del guionet. Aquest subapartat s'acaba amb un fragment de Fabra que subratlla la importància de seguir la norma ortogràfica, fins i tot si se'n discrepa, en benefici del prestigi de la llengua. Com diu l'autor, una lliçó «clara i útil de sociolingüística».

El subapartat dedicat a la gramàtica és el més curt: només s'hi recullen tres aspectes de morfologia verbal (la -*r* final dels infinitius, els infinitius en -*re* i la terminació en -*i*, -*is* i -*in* del present de subjuntiu de la primera conjugació).

Aquest apartat 7 s'acaba amb diverses referències generals de Fabra al lèxic: al *Diccionari* de Labèrnia i a paraules concretes, en relació amb l'obra, l'ús o l'opinió de diversos membres de la RALBL.

L'apartat de conclusions reprèn i resumeix les principals idees que hem anat trobant al llarg del llibre i conclou: «tot el material que he extret del buidatge de l'obra completa de Fabra mostra majoritàriament una capacitat de diàleg destacable, sia entre els membres de la RALBL i de l'IEC, sia entre les dues corporacions com a tals».

Al llarg de tot el llibre hem anat trobant còpies de cartes i altres documents, cobertes de diccionaris, i retrats i fotografies de grup on apareixen els protagonistes de l'obra que hem ressenyat.

La bibliografia final no recull només les obres citades en el cos del llibre, sinó també una tria de treballs sobre el procés de normativització de la llengua catalana.

Tanca el volum un apèndix amb l'*Ortografia de la llengua catalana* per la RALBL (revisada el 1923 i publicada el 1924), que considerem de gran utilitat per facilitar l'accés dels estudiosos a aquest document sens dubte fonamental de la història de la codificació de la llengua catalana.

Neus NOGUÉ SERRANO
Universitat de Barcelona

MASSANELL I MESSALLES, Mar (2025): *La desintegració del català nord-occidental (o la norma com a inductora de canvis lingüístics)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 164 p.

Qualsevol que veja el títol d'aquest llibre de Mar Massanell podria interpretar-lo en termes catastròfics en veure la paraula *desintegració* precedint el sintagma preposicional *del català nord-occidental*. Certament, el que vol mostrar l'autora amb aquest valoració queda matisat entre parèntesis en el mateix títol: la normativa lingüística propagada per mitjà d'un procés d'estandardització de la llengua té incidència en les varietats dialectals de la nostra llengua. I una de les varietats que més n'ha resultat afectada és la del català nord-occidental.